

О.О. СВІЖА,
викладач

(Хмельницький університет управління та права)

СИСТЕМА ВИДІВ УЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

На сьогодні в Україні склалася досить розгалужена система влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, що передбачає влаштування дітей як сім'ю, так і в державні навчально-виховні заклади. Аналіз чинного законодавства України дає підстави для виокремлення таких видів влаштування дітей-сирит та дітей, які залишилися без піклування батьків як усиновлення, фактичне виховання, опіка, піклування, патронат, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, будинок дитини; інтернатний заклад.

У юридичній літературі спостерігаємо різні теорії класифікації таких видів влаштування дітей. Найбільш відомими є вузьконормативна та класична теорії.

Прихильниками вузьконормативної теорії є І. Пеша, Н. Комарова, О. Мороз, Г. Постолок, Т. Семігіна, О. Шипіленко, Н. Бервено, І. Мигович та інші [1]. На їх думку, у класифікації видів влаштування дітей-сирит та дітей, позбавлених батьківського піклування, слід дотримуватись законодавчої позиції із відповідним поділом на усиновлення, опіку, піклування, патронат, дитячий будинок сімейного типу та прийомну сім'ю. Тобто вони підтримують законодавчо встановлену конструкцію СКУ в частині видів влаштування дітей.

На нашу думку, така класифікація прихильників вузьконормативної теорії не є безсумнівною, оскільки вона не дає можливості кожний з названих видів (усиновлення, опіку, піклування, патронат, ДБСТ та прийомну сім'ю) об'єднати у групи влаштування дітей (що характеризуються специфічними комплексами юридичних засобів забезпечення прав та інтересів дітей, позбавлених батьківського піклування).

До прихильників класичної теорії належать В. Москалюк, О. Карпенко [1] та ін.

Так, на думку В. Москалюк, слід виокремити три форми влаштування дітей-сирит та дітей, які залишилися без піклування батьків: сімейну форму (улаштування дітей у сім'ю); інтернатну форму (улаштування в навчально-виховні заклади); квазі-сімейну форму (улаштування дітей у сім'ю із збереженням державної підтримки). Однак, ця теорія не може повністю пояснити поняття кожного з видів влаштування, оскільки виключає зв'язок одного виду з іншими. Окрім цього, автор використовує термін «форма влаштування». У науковій літературі, під терміном «форма» розуміють установлений порядок чого-небудь, зовнішній вигляд предмета, структура, зовнішній вираз чого-небудь, зовнішній вигляд, контури предмета, встановлений зразок [1]. Від даного терміну слід відмежовувати термін «вид», під яким розуміють підрозділ в систематиці, що входить до складу роду, тип, категорія, що виражає відносини між класами, поняття, підлегле більш загальному, що займає (по обсягу та змісту) проміжне місце між родовим та індивідуальним поняттями. Тобто, під терміном «форма» необхідно розуміти певний порядок оформлення документів (наприклад, з приводу поміщення дитини на виховання), а під терміном «вид» – категорію, яка виражає відношення між певними класами. Тому термін «улаштування» доцільно вживати разом із терміном «вид». На наше переконання, В. Москалюк надає формам влаштування значення видів, що є неправильним.

На нашу думку, можливо виокремити чотири види влаштування, а саме: 1) назване батьківство – юридичне заміщення батьківства, при якому відносини між батьками та дітьми прирівнюються до кровноспоріднених (включає два підвиди: усиновлення та

фактичне виховання); 2) державне піклування – юридичне заміщення батьківства, при якому відносини між батьками (вихователями) та дітьми (вихованцями) прирівнюються до відносин «вихователь-вихованець» (включає підвиди – будинки дитини – для дітей від народження до трьох років; інтернатний заклад для дітей дошкільного віку; інтернатний заклад для дітей шкільного віку; інтернатний заклад змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку; загальноосвітню школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків (може бути з дошкільним відділенням); 3) змішаний вид – влаштування осіб, яке встановлюється з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (включає підвиди – опіку та піклування); 4) професійне (фостерне) виховання – юридичне заміщення батьківства, при якому дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування передається на виховання та проживання у сім'ю іншої особи до досягнення дитиною повноліття, за плату (включає підвиди – прийомну сім'ю, патронат).

Для того, щоб з'ясувати правову природу окремого виду влаштування та його місце серед інших видів влаштування, слід виділяти такі критерії порівняльного аналізу: підстави влаштування дитини на виховання, обсяг і межі здійснення прав та обов'язків учасників

цих правовідносин, правовий статус дитини-вихованця, вимоги до віку особи-вихователя та особи-вихованця; встановлення таємниці влаштування дитини на виховання тощо.

Таким чином, на сьогодні в Україні склалася система влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка передбачає влаштування дітей як у сім'ю, так і у державні навчально-виховні заклади. Згрупувавши ознаки всіх існуючих видів влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, можна виділити три окремі види влаштування, кожен з яких має свої особливості: 1) назване батьківство; 2) державне піклування; 3) змішаний вид; 4) професійне (фостерне) виховання.

Список використаних джерел:

1. *Свіжа О. О.* Дитячий будинок сімейного типу в системі видів влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування / *О.О. Свіжа // Форум права.* – 2011. – № 1. – С. 864–872 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11soopbp.pdf>
2. *Сімейне право* України: підручник / [за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 188. – 200 с.
3. *Сімейне право* України: підручник / [за ред. Гопанчука В.С.]. – К.: Істина, 2002. – С. 273.
4. *Сімейне право* України: підручник / [за ред. Ю.С.Червоного]. – К.: Істина, 2004. – С. 353.

О.А. ЯВОР,

кандидат юридичних наук

(Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого)

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН: ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПІДХОДИ

З набуттям незалежності в 1991 р. Україна зіштовхнулася з величезними труднощами економічного, політичного та соціального характеру. Значними кроками

збільшується розрив у рівні доходів громадян, не говорячи вже про майнову нерівність, проблему бідності й убогості більшості верств населення.